

Sisäasiainministeriölle

Hallituksen ehdotus eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

Suomen UNICEFin lausunto 6.8.2010

Yleistä

Työmme pohjana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (LOS). Yleissopimuksen artikla 22 koskee erityisesti kansainvälistä suojelua hakevat lapset. Nämä lapset ovat usein erittäin haavoittuvassa asemassa, joten heillä on oikeus asianmukaiseen suojeluun ja apuun. Lasten oikeuksien pohjalta haluamme kiinnittää huomiota muutamaan esityskohtaan (pykäläkohtaiset huomautukset).

Suomen UNICEF pitää esityksen sisältämiä ehdotuksia pääosin hyvinä ja kannatettavina, mutta toteutuksen osalta esitys vaikuttaa keskeneräiseltä. On selvää, että kiireellinen aikataulu on vaikuttanut esityksen laatuun. Esityksessä on kuitenkin kiitettävästi huomioitu lapsen etu ja etenkin se, että lasta on kuultava kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lisäksi siinä on hahmoteltu tarpeessa olevat säännöt tukiasuntoloiden toiminnalle. On oleellista, että tukiasuntoloiden ja ryhmäkotien toimintaan sovelletaan lastensuojelulain säännöksiä.

Esityksessä ehdotetaan perustettavaksi edustajarekisteri, joka voi merkittävästi helpottaa edustajan löytymisessä ja määräämisessä lapselle. Myös tarkennukset edustajan kelpoisuudesta ovat tärkeitä. Huomasimme kuitenkin, että esityksestä on jätetty pois joitain mielestämme keskeisiä kohtia, jotka löytyvät laista maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (1999/493). Tällaisia kohtia ovat muun muassa lain 19 §:n 4 momentti (erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle neuvontaa, kuntoutusta), 19f §:n maininta (tiedot voidaan antaa myös suullisesti), sekä 26 §:n 3 momentti (erilaisten kulttuurien kunnioittamiseen toiminnassa).

Koemme myös, että lakiehdotuksessa on ristiriita lastensuojelulain (LSL 417/2007) ja tämän lakiehdotuksen ikärajojen välillä. Tämä lakiehdotus antaa erityissuojaa alaikäisille, eli alle 18-vuotiaille, mutta on kuitenkin otettava huomioon, että ilman huoltajaa saapuneet 18, 19 ja 20 –vuotiaat, joilla on erityissuoja LSL:ssä, ovat myös erityissuojan tarpeessa ja erityisen haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa.

Pykäläkohtaiset kommentit

3§ Määritelmät

Pitäisimme tärkeänä, että pykälään lisätään määritelmä ”haavoittuvassa asemassa” olevista, jossa erityisesti tulisi mainita lapset ja nuoret. Suositeltavaa olisi, että määritelmään kuuluisi kaikki alle 21-vuotiaat niin kuin LSL 6§:ssä (LSL 417/2007).

5 § Lain soveltaminen alaikäisiin

Pidämme hyvänä, että on korostettu lasten edun tärkeys niin että ”...erityistä huomiota [on] kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin”.

On kuitenkin huomioitava, että kaikenikäisiä lapsia pitää kuulla, myös alle 12-vuotiaita. Lapsen mielipide tulee selvittää iästä riippumatta. Myös 5§ 2 momentin osa ”jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta” on tulkinnanvarainen. On muistettava, että lapsen edun määrittäminen vaatii kattavaa arviota lapsen henkilöllisyydestä, kulttuuritaustasta, erityisistä haavoittuvuuksista ja tarpeista. Lisäksi, kuuleminen tulisi tehdä koulutettujen ammattilaisten toimesta ja lapsiystävällisessä ilmapiirissä.

Siksi ehdotamme, että 5 § 2 momentti kirjataan kokonaisuudessaan seuraavasti:

”Lasta on kuultava häntä itseään koskevassa asiassa, jollei kuuleminen ole lapsen edun vastaista. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.”

On hyvä, että etenkin alaikäistä koskevia asioita käsitellään ”kiireellisesti”, mutta kolmannen momentin kohta on myös tulkinnanvarainen. Mitä on ”kiireellisesti”, ja miksi vain alaikäistä koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti? Haluamme korostaa, ettei menettelyjä kuitenkaan tulisi nopeuttaa niin, että lapsen turvapaikkahakemusta ei kiireellisen käsittelyn takia käsiteltäisi asianmukaisesti. Olisi parempi kirjata 2 momenttiin, että alaikäisten turvapaikanhakijoiden hakemuksille tulisi antaa *etusija*.

6§ Lain soveltaminen haavoittuvassa asemassa oleviin

Tähän tulisi lisätä ilman huoltajaa olevat alaikäiset turvapaikanhakijat.

13§ Vastaanottopalvelujen saajat

Vastaanottopalveluja voidaan antaa unionin kansalaiselle kielteisen päätöksen jälkeen kohtuullisen ajan ”erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi”. On otettava huomioon, että alaikäiset ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa, ja palvelut on taattava heille aina.

Lapsen oikeuksien artiklassa 22 puolustetaan samaa periaatetta suhteessa lapsiin, joilla on pakolaisen asema ja jotka sitä tavoittelevat. Joka tapauksessa yleissopimuksen määräykset koskevat kaikkia maan lainkäyttövallan piirissä olevia lapsia (LOS artikla 2). Siksi jopa niitä lapsia, joilta on kielletty pakolaisen asema, tulisi suojella niin kauan, kuin he ovat maassa. Mitään ikään tai etnisyyteen perustuvaa syrjintää ei saisi olla, eikä valtioiden paikallishallinnolle siirtämä valta ja vastuu saa aiheuttaa syrjintää.

14§ Tietojen antaminen

Pykälän 3 momenttiin tulee lisätä, että tiedot tulisi aina voida antaa suullisesti. Erityisesti alaikäiset eivät välttämättä osaa vielä lukea tai eivät ymmärrä tekstiä, jos se on vaikeaselkoista.

16§ Ilman huoltajaa olevan alaikäisen majoitus

Kaiken tyyppisen sijoituksen ajoittainen tarkastelu on tärkeä suojatoimi lasten kannalta. Ryhmäkotien toiminnasta ja henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista tulee säätää vastaanottolaissa samantasoisesti kuin lastensuojelulaissa on säädetty lastensuojelulaitosten toiminnasta ja henkilökunnan kelpoisuudesta. Pidämme tärkeänä, etteivät ilman huoltajaa olevat 18-20 –vuotiaat nuoret ole rajoitettu erityisen suojelun tarpeessa olevien ulkopuolelle (LSL 417/2007).

17§ Yksityismajoitus

Pykälään tulisi lisätä kohta, että yksityismajoituksessa olevan alaikäisen elinolosuhteet tulisi tarkistaa ajoittain.

35§ Edustajan määrääminen

Edustajan ja tarvittaessa oikeudellisen avustajan asettaminen on olennainen suojatoimi. Olisi tärkeää, että lakiehdotus koskee sekä alaikäisiä että nuoria (18-20 –vuotiaita) ilman huoltajaa saapuneita. Sana ”alaikäisiä” pitäisi korvata käsitteellä ”lapset ja nuoret” tai ”alaikäiset ja nuoret”, jossa määritelmä ”nuoret” viittaa LSL:n 6§:ään.

37§ Edustajan tehtävät

Edustajan tehtävä on etupäässä huolehtia turvapaikanhakijalapsen varoista, joita ei käytännössä kuitenkaan yleensä ole. 2 momentin mukaan ”*Edustajan tehtäviin ei kuulu alaikäisen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito.*”, vaikkakin juuri nämä tehtävät olisi laitettava etusijalle. Alaikäinen tarvitsee henkilön, joka voi auttaa häntä turvapaikanhakemiseen liittyvissä asioissa, ja jolta lapsi voi kysyä tarvittaessa neuvoa. Ehdotamme, että 3 momenttiin lisätään, että edustajan tehtäviin pitää vähintäänkin kuulua alaikäisen (ja nuoren) palvelunohjaus.

Helsingissä 6.8.2010

Suomen UNICEF ry

Pentti Kotoaro
pääsihteeri

Sara Park
erityisasiantuntija